

احضار آرنت به چالش سیاسی ایران

پیشبرد سیاست دموکراتیک از طریق بازتعریف آزادی

آرنت در یک نشست مطبوعاتی

سامان صفرزائی؛ روشن است که طرح پرسش‌های عمیق و همواره گیج‌کننده درباره آزادی در ایران امروز، چه اهمیت فلسفی مفهوم آن و چه تأثیر آن در سیاست، به‌هیچ‌روی به سر برآوردن شعار فراگیر «زن، زندگی، آزادی» در پس ناآرامی‌های اواخر تابستان و پاییز اسمال بازمی‌گردد. ازاین‌رو اهمیت دارد نیروهای سیاسی مجدداً یک چارچوب‌بندی بنیادین از این مفهوم سردرگم‌کننده و اساسی بازتعریف کنند و اعلام کنند منظورشان از آزادی واقعاً چیست. واقعاً منظور ما از آزادی چیست و پروژه سیاسی که می‌توان بر مبنای دریافت از این ابرمفهوم پیش برد چه روش‌گلی دارد. این‌گونه بحث‌ها، موضع‌گیری‌ها، اعلام تمایز کردن‌ها و روشن‌سازی در زمانه‌ای اهمیت دارد که نیروهای متعدد سیاسی-هم در داخل کشور و به‌طور ویژه در خارج از کشور- سر برآورده‌اند که کوشش می‌کنند آزادی‌گرايودن خود را صرفاً با ابزار مخالفت شدید یا حاکمیت موجود» یا «نفرت از آن»، «یا سوادى برانداختن با هر روش قابل‌دسترسی» آن علنی کنند. اهمیت چشمگیرتر و مخاطره‌آمیزتر آن است که میانه بی‌توجهی نسبتاً عمیق نیروهای ترقی‌خواه به تبیین مشتاقانه و روزبه‌روز ایده‌هایشان درباره آزادی، بخش‌هایی از سیستم سیاسی به‌ویژه پس از انتخابات سال ۱۳۹۶ این سکوت سیاسی در تعریف پروژه‌های «آزادی‌خواهانه» را فرصتی یافتند تا با کمترین هزینه به کاستن از قوای نیروهای منتقد دست بزنند و در امتداد آن نهادهایی که کم‌وبیش حدی از دموکراسی را برقرار می‌کردند به روش‌های گوناگون از سروشکل بیندازند. در این یادداشت کوشش عمده آن است که از میان نظریات اساسی و متعددی که از عصر روشنگری به بعد درباره آزادی وجود دارد، نظریه کلاسیک هانا آرنت درباره آزادی به‌مثابه آن نظریه‌ای معرفی شود که حالتی نسبتاً غیرانتزاعی و شدیداً سیاسی دارد که می‌تواند برای زمانه کنونی به‌روز شود و به نیروهای دموکراسی‌خواه ابزاری نظری دهد که آزادی‌خواهی را به‌صورتی عینی -و نه صوری- به شالوده‌ای فکری برای خلق برنامه‌های واقعاً سیاسی بدل کند.

چرا برلین نه؟

در یک بازه تقریباً دو فرنی فیلسوفان و نظریه‌پردازان متعدد غربی – از میانه قرن هجدهم تا پایان جنگ جهانی دوم- درباره آزادی ایده‌پردازی کردند. هابز، روسو، کانت، هگل، منتسکیو، میل، بنتام، کنستانت، توکویل و بلکتون از جمله بنیان‌گذاران ایده آزادی در قرن هجدهم و نوزدهم بودند. درنهایت آیزایا برلین بود که ایده‌های این چهره‌ها را به «آزادی مثبت» یا «آزادی منفی» تقسیم‌بندی کرد و نهایت‌سی‌ویکم اکتبر ۱۹۵۸ در سخنرانی افتتاحیه مراسمی در آکسفورد که برای ارتقای جایگاه دانشگاهی خود او برگزار می‌شد «دو مفهوم آزادی» را که در اصل متنی پنجاههفت صفحه‌ای بود، مطرح کرد. برلین آزادی منفی را در برابر آزادی مثبت قرار می‌داد، دومی را عامل برآمدن حاکمیت‌های تام‌گرا و استبداد می‌دید و گناه آن را گردن روسو و کانت و دیگران می‌انداخت. پس آزادی منفی را تنویزه کرد و آن را به‌مثابه آزادی به‌مثابه برخورداری از «نبودن در معرض عدممداخله» و همچنین برخورداری از «امکان انتخاب آزادانه» مفهوم‌سازی کرد. نظریه برلین درباره آزادی قطعاً کمک‌های مؤثری به انشتیاق بشر برای گریز از استبداد سیاسی و تام‌گرایی کرد؛ اما بعدها چنان‌که خود برلین هم در مصاحبه‌هایش اذعان کرد بیشتر جدالی سیاسی بود که به رقابت‌های گفتمانی جنگ سرد مربوط نبود. او بعدها در مصاحبه‌ای اذعان می‌کند زمانی که «دو مفهوم» را می‌نوشت، از همه تقلب‌های مارکسیستی که در جریان بود، از همه چیزهایی که درباره «رهایی حقیقی» گفته شده بود، از تمام زیاده‌گویی‌های استالینیستی و کمونیستی در باب «آزادی حقیقی» به خشم دیوانه‌واری رسیده بود. نقد کلیدی دیگر به برلین این بود که ارزش آزادی منفی را چنان بالا می‌برد که ملاحظات دیگر، به‌ویژه برابری اقتصادی را تقریباً به‌طور کامل نادیده می‌گرفت. در این مورد هم بعداً خود او هم در مقدمه «چهار مقاله درباره آزادی» اذعان کرد که شَرِّ لسه فر (اقتصاد کلاسیک) را نادیده گرفته و هم بعدها در مصاحبه‌هایش از اینکه نظریه‌اش درباره آزادی به «مخاطرات اقتصادی تئولپیرالی» توجه کافی نداشته ابراز تاسف کرد. درنهایت به نظر می‌آید هرچند مقاله برلین درباره دو مفهوم آزادی یک متن ویژه برای همه آنهایی است که می‌خواهند انسان را به‌مثابه یک سبزه آزاد و فاعل بی‌مرز جشن بگیرند اما از آن محتوایی برخوردار نیست که بتوان به‌واسطه آن با پیچیدگی‌های سیاسی جهان امروز -و حتی جهان جنگ سرد- مواجه شد. دست انسان را برای بحث‌های صوری و بی‌پایان با می‌گذارد، جنگ‌های صلیبی نظری عظیمی به پا می‌کند اما

جدول ۴۴۴۷ • طراح: بیژن گورانی

افقی:

۱- برگرفتن مطلبی از یک کتاب- از فیلم‌های مطرح سینمایی وسترن به کارگردانی جان استرجز ۲- بیماری- نوعی پارچه نرم و پیرزدار- محل نمایش آثار هنری ۳- هدف‌ها- از القاب اشرافی زنان اروپا ۴- بیماری یرقان- سرگرمی- بلدرچین ۵- چیز- ارت- مشاخره و جروبحث ۶- نوعی لباس بچه- راه باریک و سروپوشیده- سنگ آسیاب ۷- ستاره‌های کم‌نور در دب اکبر- حامله- میل به به‌مثابه یک سبزه آزاد و فاعل بی‌مرز جشن بگیرند شهر است- بالادست ۹- سرور شهیدان اهل قلم- از خواهران بروتنه- کلمه استثناء ۱۰- ضمیر مؤنث عربی- قادر- منتظر و گوش‌به‌زنگ ۱۱- ساپروفیت- مصیبت‌ها- الفیای موسیقی ۱۲- پرستار کودک- طناب- بهره‌مند و کامیاب ۱۳- خوش‌آوازه- ظرفی برای نوشیدن مایعات ۱۴- مهم‌ترین دریاچه فصلی قم- له‌شده- میل و رغبت فراوان ۱۵- جانور نوک اردکی استرالیا- از مهم‌ترین کتب طبی تألیف زکریای رازی

عمودی:

۱- یار دیرینه پرورش- شهری در استان گیلان- نقشه انگلیسی ۲- مرگومیر جمعی- لامپ‌های تزئینی به هم وصل‌شده- از سازهای زهی ۳- مخالف هم بودن- رهسپار- کدخدا ۴- هیزم- مورد تمسخر دیگران- واحد اندازه‌گیری اختلاف پتانسیل الکتریکی ۵ - مقابل رف- فیلمی ساخته میلوش فورمن که زندگی موتسارت را به تصویر می‌کشد- بازداشتن ۶- سازمان اطلاعات مرکزی آمریکا- آهو- تکیه‌کردن ۷- همان کیوتر است- سرنیزه- سرشار ۸- همه را شامل می‌شود- اندیشه- پناهگاه- از چهره‌های مؤثر حزب نازی ۹-

شهر مجسمه‌ها در گیلان- بیماری کم‌خونی- سفید مایل به صورتی ۱۰- میوه‌ای مشربین با هسته درشت- سیب آذری- صدای بلند ۱۱- مخفف دیگر- تصویرکردن نمادها و اشکال روی دیوار- نادانی ۱۲- ماده آرایشی ناخن- ورزشی

۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱	۱۰	۹	۸	۷	۶	۵	۴	۳	۲	۱

زمزی... لاترع قلوبنا ۱۳- امروز عرب- تاوان گرفتن- درس نگارشی ۱۴- استادبوم- دانش ذاتی- تکرار حرفی ۱۵- شهر آستان حضرت عبدالعظیم(ع)- غذایی یونانی از گوشت و بادمجان- به هم برخوردکردن

۷	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱
۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶
۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵
۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴
۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳
۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲	۱	۶	۵	۴	۳	۲
۶	۵																